

Gazdaság – Isten jelenlétében

Vélekedések az új Európa pénzügyi és kulturális arculatáról

Európa kulturális gyökereinek újrafelfedezése címmel tartotta az Európai Közösség Püspöki Konferenciájának Bizottsága (COMECE) Leányfaluban idei nyári egyetemet. Az 1980-ban életre hívott COMECE tevékenységére a legutóbbi időben, a közös európai alkotmánytervezet kidolgozásának folyamatában fokozott figyelem irányult. Az Európai Unió tizennégy tagországnak püspökeiből álló bizottság – amelynek a csatlakozásra váró országokkal együtt Magyarország is társult tagja – legfontosabb célja, hogy az integrációs folyamatban kifejezésre juttassák a katolikus püspökök véleményét, s az egyházat közelről érintő területeken végbemenő politikai folyamatokról állást foglaljanak. A háromnapos tanácskozás alkalmával Noel Treanort, a COMECE főtitkárát és Marusa Krese, szlovén írónt kérdeztük a régi-új Európa alakulásáról.

Főtitkár úr, a COMECE milyen minőségben vett részt az európai alkotmánytervezet kidolgozásában?

– A COMECE tudományközi munkacsoportokat hozott létre a jelenlegi és a jövőben tagállamok szakértőinek bevonásával, amelyekben alkotmányjogászok, egyházjogászok, politológusok egyaránt helyet kaptak. Magyarországról Erdő Péter érsek részvételét külön is ki kell emelnem.

A szakbizottságok jelentős dokumentumot dolgoztak ki az egyházról és a vallásosságról, illetve az európai, de általánosan véve az emberi értékekről. Egy másik anyagban pedig javaslatok fogalmazódtak meg az európai alkotmánytervezet egyes részeihez. Ennek eredményeként kapcsolatba léphettünk az európai alkotmány tervezetét kidolgozó Convent munkatársaival, s hozzájárultunk, hogy a tervezet első részének 51. cikkelye az egyházakról, az egyházakhoz kötődő szervezetekről, a hívőkről, a vallásos emberekről és az ezekhez kapcsolódó filozófiai gondolatokról szól. Az alkotmánytervezet mai formájában már elismeri: kapcsolat létezik a vallás és az állam között. Az 51. cikkely harmadik paragrafusában határozott leírás található az egyház sajátos természetéről, pontosabban az egyház hozzájárulásáról a társadalom életéhez, és kitekintést ad az egyház és az európai uniós államok kormányai közötti viszonyról.

Marusa Krese szlovén írónt részben Berlinben, amely várost ma egyre inkább Európa kulturális fővárosának nevezik, részben odahaza, Ljubljánában él. Az irodalom szinte minden ágát műveli: verseket, novellákat, regényeket, esszéket egyaránt ír.

Mit jelent az Ön számára ez a kifejezés: „európai”?

– Amikor 1991-ben megszületett az önálló Szlovénia, akkor éreztem először, hogy nem vagyok európai. Előtte mindig annak gondoltam magam, de akkor elkezdtek hangoztatni, hogy Szlovéniának csatlakoznia kell Európához, tehát ezzel azt sulykolták belénk, hogy addig nem voltunk európaiak. Ma pedig már kissé késő arról gondolkodni, hogy mit jelent európainak lenni.

Ez netán azt jelenti, hogy a csatlakozás után a nagy államok diktálnak majd a kisebbeknek?

– Már ma is ezt teszik..., ez a benyomásom.

Az alkotmánytervezet bevezető részében – és ez élénk visszhangra talált – Európa lelki, szellemi, kulturális örökségeinek felsorolása a görög, római hatások, illetve a felvilágosodás mellett a kereszténység említése kimaradt.

– Már a preambulum legelső változatában szerettük volna, ha említés történik Istenről, a kereszténységről, az egyházzal vagy a hívőkről. Ez nem irányult egyetlen másféle vallás vagy gondolat ellen sem, nem jelenti azt, hogy valamely vallásnak – a kereszténységnek – privilégiumot szeretnénk biztosítani, például a zsidó vallással szemben. Célja az volt, hogy a transzcendensre hivatkozással az emberek figyelmét ráirányítsa arra: a politika önmagában nem, csakis az ember teljes szabadságának szolgálatában fogalmazható meg. Ez tehát nem szűken vett egyházi kérdés, hanem az emberi jogokat, az emberi szabadságot érinti.

Az első változathoz képest a tervezet mai formájában már utal a vallásos hagyományokra. Ezt sikerült elérnünk, s az alkotmánytervezet kormányok közötti megvitatásának során derül ki, mit lehet még változtatni.

Milyen értékek mozgatják alapjaiban az európai integrációt: elsősorban gazdasági, pénzügyi, nagyhatalmi érdekek?

– Számos érték ismerhető föl ebben a nagy folyamatban. Európa békében akar él-

ni. A biztonság tehát az első érték. Az európai politikusok második világháborús tapasztalata megerősítette, hogy ez csak a szolidaritás erősödésével érhető el. Ez pedig együtt jár a javak közösségi elosztásával. Ehhez a pénzügyi politikához erős gazdaságot kell teremteni: az erős gazdaságok éppen az elosztás igénye miatt válnak tehát értékke.

Az igazi kihívás ezen értékekkel kapcsolatban az, hogy a gazdasági motivációt a szolidaritással összhangba kell hozni. Ezért folyik párbeszéd az egyházak és különféle filozófiaiakat, ideológiaiakat képviselő emberek, csoportok, illetve állami képviselők között. Nincs értelme értékekről beszélni, ha a gazdasági motivációnak ezt a szolidaritáson alapuló elosztó jellegét figyelmen kívül hagyjuk.

Nálunk az EU-integrációt együtt említik az euroatlanti integrációval. Évek óta tagjai vagyunk a NATO-nak. Milyennek látja ma Európa és az Egyesült Államok viszonyát, különösen most, amikor az iraki háború ugyancsak megosztotta az európai egységet?

– Igen nehéz időszakot élünk meg ebben a kapcsolatban. Szükséges, hogy az európai és amerikai vezetők, illetve a gondolkodó emberek elkötelezzék magukat ebben a kapcsolatrendszerben. Mindkét politikai tényező globális tényező. Akkor beszélhetünk a világ biztonságáról, ha Európa és fiatal gyermeke, Amerika nyílt, nem formális, nagyon közvetlen kapcsolatrendszerrel épít ki egymással.

Az iraki háborúról vallott álláspontok éppenséggel távolodást mutatnak. Európa, elsősorban a német és francia álláspontra utalva – talán múltja miatt – mintha bölcsebben gondolkodna...

– Igen, éppen ennek a távolodásnak a veszélyei jelentik napjaink fontos kérdéseit...

Az említett szerzők ugyan a magyar irodalomhoz tartoznak, de a nemzeti gazdagságnak csupán szűk szeletét jelentik.

– Igen, de mégis ők vannak jelen Nyugat-Európában. A német Rohwolt Kiadónak egyébként az utóbbi években meg kellett változtatnia kiadáspolitikáját. Korábban szívesen adott ki közép-, kelet- és délkelet-európai műveket, de ezek most eladhatatlannak. A sikeres írónak ma afgánnak, irakinak kell lennie.

Azt szokták mondani, hogy Európának múltja van, de jövője nincs. Fölfelé ívelő vagy bukásra álló civilizációban élünk-e?

– 1989 után az egész Európára jellemző szellemi zűrzavart Berlin szimbolizálta. Ott mindenféle törekvés, kulturális megnyilvánulás jelen van. Ám ezek között nem látni, milyen irányba orientálódik ma Európa. Nincs bennem félelem, de Európa mintha uniformizálódna, arctalanná válna. Az irány, amerre szellemi, kulturális értelemben Európa tart – legalábbis számomra – egyelőre fölismerhetetlen.

Elmer István

A beszélt nyelv számarányát tekintve kicsiny európai kultúrák eltűnésével járhat ez együtt?

– Nem tudom, hogyan alakul majd. Jelenleg kétféle ember nyelvének. Azt látom, hogy a szlovén írószövetségnek juttatott pénz egyre kevesebb, bizonyos lehetőségek megszűntek – mintha a nemzeti irodalom egyre inkább visszaszorulna.

Az egyes irodalmi műveknek akkor van esélyük, ha nagy nyelveken íródnak, függetlenül attól, hogy milyen irodalmi értéket képviselnek? A kis nyelveken írt remekművek is halálra vannak ítélve?

– Már ma is markáns különbség figyelhető meg, hogy kisebb vagy nagyobb népnyelven születik-e meg valamely mű. Az érvényesülést tekintve nem mindegy, hogy például cseh vagy szlovén nyelven alkotnak-e a művészek, vagy éppenséggel német, netán francia író valaki.

1989 környékén Nyugaton érdeklődés mutatkozott a kelet-közép-európai irodalom iránt, s Kertész, Esterházy, Eörsi révén ott ma is képviselve van a magyar irodalom...